

ngt en
opt te
den
mag
rbelijk
in het
anders
p. 117
ede de

re uit-
derge-
maar
in toe-
ler af-
bben.
Hol-
en dat
et de
ier in
e veel
e het
Heel
de ge-
er, die
n hun
er dat
orden
in des
chiedt
of de
ebben
in ob-
sonen
telijke
ouwd
vast-
haar
ver dit
objec-
beide
ik niet
d, kan
niet
der of
euw-
l Gods
orden
goed
den
tus te
doopt
eel de
in dit
kan
tigen.
onen,
n om
t ge-
ert het
totdat
ogen-
diend
doopt
o per-
welk
kerke-
geoor-
huwe-
schen
en bij
God-
postel
oken,
n uit
men
geen
chten.

de de
g een
Kerk.
daar-
en en
. Of
n ver-
neers
in in
met
sche
aden,
egrij-
kla-
den
ings-
wilde
lleen
Euro-
orden
de re-
ligie
alers-
acht-
pen-
aar-
leer-
ever
ordt,
be-
nen
Wie
i, bij
r de
ben.
nde
tam-
lijke
ech-

de de
g een
Kerk.
daar-
en en
. Of
n ver-
neers
in in
met
sche
aden,
egrij-
kla-
den
ings-
wilde
lleen
Euro-
orden
de re-
ligie
alers-
acht-
pen-
aar-
leer-
ever
ordt,
be-
nen
Wie
i, bij
r de
ben.
nde
tam-
lijke
ech-

de de
g een
Kerk.
daar-
en en
. Of
n ver-
neers
in in
met
sche
aden,
egrij-
kla-
den
ings-
wilde
lleen
Euro-
orden
de re-
ligie
alers-
acht-
pen-
aar-
leer-
ever
ordt,
be-
nen
Wie
i, bij
r de
ben.
nde
tam-
lijke
ech-

de de
g een
Kerk.
daar-
en en
. Of
n ver-
neers
in in
met
sche
aden,
egrij-
kla-
den
ings-
wilde
lleen
Euro-
orden
de re-
ligie
alers-
acht-
pen-
aar-
leer-
ever
ordt,
be-
nen
Wie
i, bij
r de
ben.
nde
tam-
lijke
ech-

dagen van den ondergang van het Romein-
sche rijk hebben de elkaar bevestigende
generaals en stadhouders de hulp der bar-
baren" ingeroepen, en toen deze barbaren
eenmaal hun macht hadden leeren kennen,
hebben ze het Romeinse rijk overstromd,
Italië, Spanje en Noord-Afrika geplunderd
en bleef er van de Christelijke beschaving
schier niets over. En al zou het zoo wezen,
dat de Europeesche staten, ook nadat de
oorlog hun krachten uitgeput heeft, nog
wel in staat zouden zijn weerstand te bie-
den aan een aanval van deze heidensche
volkeren, wanneer ze Europa wilden binnen-
rukken, hoe zal toch bij deze heidensche
volkeren het trotsche zelfgevoel niet ontwa-
ken, als ze zien, dat Engeland, Frankrijk en
Rusland zonder hun hulp niet overwinnen
kunnen; hoe zal daardoor het zedelijk
overzicht der Christen-staten in deze hei-
densche landen geen schade lijden en hoe zal
Japan, dat zich toch reeds zoo sterk ge-
voelt in het Oosten, niet steeds meer zich
als de evenknie, zoo niet als de meerdere,
van Europa's cultuurstaten beschouwen
gaan?

Dr. H. H. K.

Voor Kootwijks scholen.

In hartelijken dank ontvangen: Van den heer
A. C. de Vriendt te Zeist, Uniegift f 1.
Ds. J. H. HOUTZAGERS, voorzitter.

Leestafel.

Ds. LAMBERT J. HULST, DRIE EN ZESTIG JAREN
PREDIKER. GEDENKSCHRIJVEN. Kampen. J. H.
Kok. - 1913.

III.

In dit voorlaatste artikel over deze GEDENKSCHRIJVEN wil ik eerst trachten den kijk weer
te geven dien ze mij gunnen op het geestelijk
leven van hun auteur sedert de, in mijn vorig
artikel, beschreven crisis en daarna, mede ter
verklaring van den keer, die veel later in zijn
theologisch denken kwam, iets mededeelen van
wat ze mij leeren omtrent zijn theologische
opleiding.

In de latere hoofdstukken van zijn boek
spreekt Ds. HULST, behalve aan het slot van
het laatste, van zijn eigen geestelijk leven wel
niet veel, maar zooveel is er toch wel uit op
te maken, dat een verachtering als er van zijn
16e tot zijn 20e jaar in voorkwam, zich niet
weer heeft herhaald. Uit allerlei kleine trekjes
blijkt, dat zijn eerste bekeerling zich toen
zonder verdere stormstroom heeft voortgezet in
de doorlopende bekeerling of, om den school-
schen term te gebruiken, in de *conversio con-
tinua* waarvan handelt onze H. C. in Zondag 33
en die niet mag vereenzelvigd met het psycho-
logisch moment, waarop de afsterfing van
het oude en de opstanding van het nieuwe
leven, meer of minder voor ons bewustzijn,
begint.

Voor dit, ik zou bijna schrijven, normaal ver-
loop zijn dan ook zijn eigen zielegeestelike
naar temperament en karakter, de omstandig-
heden waaronder, en de omgeving waarin hij
na zijn 20sten jaar verkeerde, bijzonder gunstig
gewest. Veel sterke emoties heeft hij, ook al
is hij huivervan van een groot gezin en predi-
kant in twee werelddeelen geweest, niet gehad.
Van de, voor het geestelijk leven vaak niet
onbedenklijke, emoties der hogere cultuur en
ook der praktische politiek is zijn persoonlijk
leven, dat zich meer in de diepte dan in de
breedte bewoog, vrij gebleven.

Het is het leven van den klein-burgerlijken
huisvader en eenvoudigen dorpsdominee. Zijn
kerkef als mensch verblijft zich er alleen
tot dat wat ligt op het huiselijk en kerkelijk
gebied. Maar op die twee gebieden heeft hij
dan ook door zijn wilshandelen zijn God niet
voorbeeldige trouw gediend. 'n Trouw, die haar
sterking vond en in de vaste goedheid van
zijn denken aan het Woord van God en daar-
door aan den God van het Woord en in den
verborgen omgang zijner ziel met God.

Als in AMERIKA zijn 20de, na Theologie te
hebben gestudeerd, hem komt zeggen, dat hij
geen predikant wil worden, omdat hij twijfelt
aan de autoriteit der Schrift, kan vader HULST,
hoe smartelijk die twijfel hem ook aandoet, het
besluit van zijn jongen niet anders dan bil-
lijken. „Ook mijn oordeel was, dat wie predi-
kant zal zijn, zich van de Goddelijkheid des
Bijbels even zeker moet zijn, als van zijn eigen
bestaan". - p. 134. Hij zendt zijn zoon naar
ANABOR om medicus te worden.

En als hij, na den keer in zijn theologisch
denken, tot een streng voorwerpelijken predi-
ker is geworden, zodat de meer onderwerpel-
lijken hoorders te COLDBROOK bij andere
predikanten kerken, om daar voedsel te ont-
vangen naar hun smaak, dringt hij toch bij
zijn pastoraal arbeid telkens aan op den
verborgen omgang met God.

Op dit stuk had hij met SCHILLER'S MARIA
STUART kunnen zeggen: *Ich bin besser als
mein Ruf*.

Ik kan het dan ook niet anders zien, dan dat
LAMBERT J. HULST met heel zijn ziel, in den
inhiemen zin van het woord, 'n christen is, want
voor zoover zijn Gedenkschriften mij daarop
een blik gunnen, functioneert zijn christelijk
zijn wedergeboren ik in de moole ongeschonden-
heid en weldadig-aandoende eenheid van religieuze
denk-gemoeds- en wilseven.

Dan, Religie en Theologie, hoe nauw ook
verwant, zijn toch onderscheiden. Theologie is
de wetenschap van de geopenbaarde kennis
Gods.

Religie, christelijke Religie, die uit het onder-
bewuste opgekomen, bewuste zielsgemeenschap
met den eenigen waaraachtigen God.

Dit brengt mij tot den „keer" in Ds. HULST's
theologisch denken.

Tot dezen keer kwam het eerst toen hij te
EKWERD, zijn tweede Gemeente, stond en al
tien jaar predikant was geweest.

Hij zelf duidt dien keer op p. 57 aan als
zijn „wijdziging ten aanzien van de Verbon-
dopvatting." „Een wijziging, die later mijn geheele
leven gecontroleerd heeft."

Over dien keer zelf, mijn slotartikel.
Om, althans gedeeltelijk te verklaren hoe
die keer bij hem kon ontstaan, zal ik hier iets
mededeelen van zijn theologische opleiding, en
in verband daarmee ook nog iets ter kenschet-
sing van zijn karakter.

Nadat hem, nog als boerenknecht, bij gelegen-
heid dat in zijn ouderlijk huis een student daar
op 'n Zondag de Gemeente had gesicht, —

„de begeerte overviel om zelf bedienaar van
het Evangelie te worden", is kort daarna die
opleiding begonnen.

Zijn geschiedde aan de Theologische School
van Ds. W. A. KOK te HOOGEVEEN en heeft
slechts twee jaren geduurd.

Toen zij begon, was HULST 22 jaar.
Overtuigd van zijn uit- en inwendige roeping
tot het ambt, apiste hij er zich op om zoo
spoedig mogelijk zijn doel te bereiken. Het
daarbij tot zulk een verandering van zijn
bewustzijn kwam, dat schier alle andere voor-
stellingen er uit weg zonden, bleef uit dit aar-
dige trekje, dat ik, mee als teken van zijn
sterk-willen hier, als intermezzo, wil mededeelen.

In zijn 20ste jaar is hij, kort na zijn gees-
telijke verachtering, verliet op 'n buurmeisje.
„Wel twee jaren lang had ik zoo voor en na
omgang met haar gehad, ook hadden wij onze
harten voor elander geopend, doch zonder
eenige wederzijdsche belofte. Toen ik echter
besloten was, om mij tot de studie te begeven,
werd ik daardoor zoodanig beheerscht, dat alle
lust tot vrouwen bij mij uitstierf, zoodat ik, zoo
blijvende, geen vrouw had willen noch mogen
trouwen. Tengevolge hiervan sprak ik met haar
af, dat ik mij voorsahds liefst met haar niet
wilde bemoeien. Wij konden aan het einde van
mijne studie zien, wat wij er dan van zonden
maken." - p. 40.

Ofschoon JERNICHE dit had goedgekeurd,
schijnt het haar bij nader bedenken toch min
verkiestelijk te zijn voorgekomen, want „het
duurde niet lang of zij liet zich in met een
anderen jongen man. Men zeide zelfs dat zij er
mede trouwen zou, doch dat is niet gebeurd, en
zij is niet lang daarna gestorven."

Ik vermoed, dat dit wel niet van verdriet
zal zijn geweest over haar LAMBERT.

Laat mij aan dit verhaal der „eerste liefde"
van Ds. HULST nog toevoegen, dat het met dien
uitstervenden lust waarover hij op p. 40 van
zijn boek schrijft, evenwel niet zoo'n vaart heeft
genomen. Toen hij toch zijn doel maar eenmaal
had bereikt, in November van '49 predikant te
BIRDAARD was geworden, en daar ABELTJE HEI-
LINGA had ontmoet, „werden wij," zoo schrijft hij,
„het spoedig eens en trouwden den 25sten April
1850." Dat is een gelukkig huwelijk geweest, en
dit vooral doordat, zoals HULST zelf schrijft:
„Waar ik over eenig ding mij bealst uitsprak,
zij nooit haar neen daar tegenover zou stellen."
(p. 41).

Uit dit huwelijk zijn niet minder dan 10 kin-
deren geboren.

Maar, om nu terug te komen op 'n theo-
logische opleiding.

De studie aan de School te HOOGEVEEN ging
vrijwel op in Dogmatiek waarbij dan het werkje
van ARMBUS FRANKEN, KERN DER CHRISTE-
LIJKE LEER, het handboek was. Ds. FRANKEN,
die toen hij nog in 1713 predikant te RIJSORD
was, ten behoeve van het godsdienst-onderwijs
zijner kinderen, zijn KERN had opgesteld, —
later, toen hij in MAASLUIS stond, gaf hij zijn
STELLEIG GODGELEERDHEID in 3 deelen, — zal
wel niet vermoed hebben, dat dit werkje na
meer dan een eeuw nog dienst zou doen bij
studenten als compendium der Dogmatiek. Toch
is het, om daartoe dienst te doen, nog niet zoo
onbruikbaar. Wie toch FRANKEN'S KERN niet
opmerksaamheid leest, kan er tamelijk goed
achter komen hoe het systeem van Voetiaansche
Dogmatiek inelkaar zit. Het boekje is dan ook
in de 18e eeuw meer dan eens herdrukt, in de
eerste jaren der SKEIDING veel gebruikt en nog
in 1892 gaf Ds. TEVES te WEYENING-SAWER
er een nieuwe uitgave van. Hoewel uiteraard
allemint een Dogmatiek voor onze tijd, is 't
als Repertorium voor wie zich aan een kerkelijk
examen wil onderwerpen, nog altijd recoman-
dabel.

Bepaalde de theologische opleiding die HULST
te HOOGEVEEN ontving, zich dus in hoofdzaak
tot een, onder leiding van Ds. KOK, bestu-
deren van de KERN, docent KOK zorgde er tevens
voor, dat zijn studenten de noodige vaardigheid
in de kunst van preken kregen.

Preken-op-schets.

„Want preek-schrijven, daar werd bij ons niet
aan gedacht. Iemand, die bij een schets geen
onderwerp kon bespreken, werd destijds bij ons
voor ongeschikt geacht." (p. 37).

En werd iemand, na voor studenten en
docenten zijn homiletische kunst te hebben ver-
toond, niet al te ongeschikt geacht, dan ging
hij al spoedig „uit-preken".

Ik heb te hoogen eerbied voor de werkkraft
en werklust van predikanten als Ds. KOK en
anderen, waardoor zij, overstept als zij waren
met de zorgen voor de vele Gemeenten, tijd
vonden om ook nog de opleiding ter hand te
nemen, — dan dat ik voor dezen hun arbeid
geen waardeering zou hebben.

Zij hebben in liefde voor hun Kerk gedaan
wat zij konden en meer dan dat. Ik meen dan
ook niet beter te kunnen doen dan hier af te
laten drukken wat HULST zelf schrijft op p. 50:

„Het onderwijs, dat wij als studenten te Hoo-
geveen ontvingen, was voor dien tijd al wat
men verwachten kon. Het had bij vele hooge-
scholen zelfs dit vooruit, dat wij goed gedrid
werden, in de stellige, wederleggende en praktische
Theologie. Doch ten aanzien van de algemeene
wetenschappen, waardoor de blik moet ver-
ruimd worden, werden wij schaarsch bedeele."

G.

Uit de Pers.

In de Stemmen des Tijds bood het October-
nummer een interessant artikel van den kenner
van Indië, den oud-minister Colijn, dat ook in
breeder kring dient gekend te worden.

In dit artikel behandelt de heer Colijn toch
de zoo gewichtige vraag, of we verantwoord
zijn, indien we niet met spoed ons aangordden,
om de Kerstening van de nog Animistische
strekken in de buitenbezigtingen van onze Archipel
ter hand te nemen.

De redactie van het maandschrift zal ons
wel toestaan, het grootste deel van deze be-
schouwing in ons blad over te nemen.

In dat artikel dan lezen we:

Het is overbekend, dat in de jaren 1904—1909
in onze Oost ten aanzien der Buitenbezigtingen
(dat zijn de eilanden buiten Java en Madoera) een
staatkundige gedragslijn gevolgd is, die zich ten
zeerste heeft onderscheiden van wat gedurende de
80 à 90 voorafgaande jaren richtsnoer van ons
Indisch politiek beleid was geweest. Gemeenlijk
trekt alleen de staatkundige en militaire zijde daar-
van de aandacht. Een expeditie naar Djambi, naar
Bali, naar Celebes, dat laat zich onthouden. Uit-
drukkingen als: uitbreiding van ons gezag over
Nederlandsch-Indië, of beter nog: daarverrijking
van ons gezag waar het

bestond, zijn zooal gemeenschappelijk.

Maar, dat die gewichtige staatkundige
beteekenis is voor den arbeid der
Buitenbezigtingen, dat is nog lang ge-
worden. En daarom heerscht er

spraakverwarring als het geschilpunt aan de orde
komt: Zending onder Mohammedanen of Heidenen?

Het is voor ons Westers niet gemakkelijk
zich een goede voorstelling te vormen van het
geestelijk leven van den animistischen Heiden,
omdat deze als het ware geen onderscheid kent
tusschen het heere van het *goddelijke* en dat
van het *maatschappelijke* leven.

Als er hier te lande ergens een nieuwe lantaarn-
paal gezet wordt, dan laat dat onze godsdienstige
overblijfselen volkomen onaangetroefd. Als er een
weg wordt aangelegd, een sloot wordt gegraven,
dan zijn dat voor ons geestelijk leven absoluut
onsverschillige zaken.

Maar bij den animistischen Heiden is dat totaal
anders. Die kent geen neutrale zone. Heel zijn
leven, dat leven in al zijn uitingen, is godsdienst.
Hij heeft wel zijn goden; hij heeft zelfs wel be-
grippen over een hoogste Oppercreeper, maar dat
zijn abstracte wezens, waarmee de gewone mensch
in het dagelijksch leven niets heeft uit te staan.

Voor dat dagelijksch leven zijn de geesten der
afgestorvenen de goden. Daarmee heeft men te
verreken. Die geesten beheerschen het leven. En
die geesten — en hierin ligt het waarwarpunt van
de wereldbeschouwing van den animistischen Hei-
den — duiden geen enkele afwijking van de ge-
woonten die in zwang waren ten tijde toen zij zelf
nog op de aarde rondwandelden. De geringste af-
wijking is onontaanbaar. En vooral is elke vooruit-
gang uit den boze, omdat die indirect een
veroordeeling inhoudt van het regime dat zijden
de vaders bestond. Toen de bekende zending
Kruyt in Posso scholen wilde openen, werd hem
door de ouders der kinderen niet gevergd dat men
het nut daarvan niet inzag, maar dat men vreesde
voor den toorn der voorvaders, die immers ook
geen leeren en schrijven geleerd hadden. En dat
zelfde antwoord zou men aan de Regering geven,
als deze hun eens vroeg of zij gaarne een weg
door hun land zouden laten aangelegd die vrees
de voorvaders van twaander wegen dan het
verlangen naar een gemaklijk middel van verkeer.

Al die voor ons volkomen onverschillige zaken
taasten het godsdienstige leven van den animist
aan. En parenthese mag ik hier nu wel even zeggen,
hoe door en door ondeskundig de voorstelling is,
als een Christelijke school onder die Heidenen
in strijd zou zijn met de neutraliteit en een neutrale
school niet. De oprichting van een Christelijke
school is stellig een handeling, die indruischt tegen
het godsdienstig besef der volken, doch niet omdat
zij Christelijk is, maar omdat zij school is. Zij is in
ijgelijke mate strijdig met de neutraliteit als een
z.g. neutrale Staatsschool, als de aanleg van een
weg, als het graven van een kanaal, als de bouw
van een nieuw model huis.

Die opvattingen van den animist beheerschen
niet alleen zijn persoonlijk leven en zijn geestes-
leven, maar ook zijn maatschappelijk leven. Recht
is voor hem, wat recht was onder zijn voorvaders.
Niets meer en niets minder. Precies hetzelfde. Zijn
grondwet is: handhaving van alle gewoonten en
alle gebruiken zijner vaders, geen enkel gebruik
meer, maar ook geen enkel minder.

Ook het gezag heeft een religieus karakter, want
dat gezag is er alleen om de oude gewoonten te
handhaven en het woord ook alleen gehoorzaamd
— maar dan ook onbepaald — in zooverre het die
oude gewoonten handhaaft. Weerspanningheid tegen
dat gezag zou weerspanningheid zijn tegen de geesten
der vaders. Maar omgekeerd is die weerspanning-
heid plicht, wanneer men iets zou doen wat van
die gewoonten afwijkt.

Het is onmogelijk bij den animistischen Heiden
een scheiding te maken tusschen een bestaan en
zijn godsdienst. Die twee zijn, in den meest volkomen
zin van het woord, één.

Iedere aanraking met hem, al brengt ze ook nog
slechts een geringe verandering in zijn toestand, tast
zijn godsdienst aan. Dat doet de handelaar,
dat doet de planter, dat doet de zending, dat
doet de ambtenaar van het Gouvernement en deze
laatste nog het meest.

De Regering verbodt koppelen snellen, slavernij
en heksenprocessen.

De Regering legt wegen aan. De Regering ver-
mijnt de eernaam op de toppen der bergen wonende
bevolking; kortom, de Regering *voort* allerlei
saken die rechtstreeks uit den godsdienst voort-
vloeien, en *geeft* allerlei dingen te doen die er
lijvecht mee in strijd.

De Regering *kan* niet anders, maar niettemin
verstoort de Regering het Heidendom meer dan
enig ander en zondigt zij, strikt genomen, elken
dag en elk uur tegen de eischen eener strenge
neutraliteit.

Men versta mij wel: ik keur dat volstrekt niet
af, maar ik vestig er bijzonder de aandacht op, dat
de eenheid van het godsdienstig en maatschappelijk
leven onder het Indonesisch Heidendom de bestaan-
baarheid van neutraliteit uitsluit. Om neutraal te
blijven jegens het godsdienstig leven der Hei-
denen, zou de Regering zich ook van elke maats-
chappelijke bemoeienis moeten onthouden.

Dat doet zij juist niet. Zij grijpt overal in dat
maatschappelijk leven in en werpt daardoor het
gehele godsdienstig besef der Heidenen 'tonderste
hopen.

Daarmee heeft ze den Heidenen volken iets
ontnomen wat hun gansche zij beheerscht, en...
daarmee heeft het Gouvernement de deur geopend
voor de intrusie van een anderen godsdienst.

Welke dat nu zijn zal?

Wie de toestanden in Indië onder deze heidensche
volken kent; wie ziet van welke middelen de
Islam zich bedient bij zijn propaganda, die vrees
voor een Islamisering der heidensche volken.

De Islam stelt geen eischen van bekering aan
het menschelijk hart. Het bloot mechanisch uit-
spreken der formule dat er geen God is dan Allah
en Mohamed zijn gezant, is — naast de besnijdenis
— voldoende om Mohammedaan te heeten en zich
zelf lid der groote Moslemse wereldgemeenschap
te voelen. De oude gewoonten, ja de voort met
den Islam strijdige volkszedden blijven voortbestaan;
de Moslemse bekering kan blijven leven zoals
bij vroeger leefde. Niemand zal hem lastig vallen.

En daarom heeft de Islam zulke een succes wanneer
hij zich op zulke streken werpt.

Maar niet minder — hoezeer juist strenge eischen
voor het persoonlijk leven stellend — kan de
Christelijke Zending op voorspoed bogen in de
strekken waar zij werkzaam was toen het Gouver-
nement — dit is niet te sterk gezegd — de
omverwerping ter hand nam van alles wat den
animist dierbaar was. De snelle toename van de
vraag naar door en belijdenis; het toecrommen van
Londen tegelijk op Nieuw-Guinea, in Midden-
Celebes, in Centraal-Borneo, op Nias, is een niet
gemakkelijk te ontduiden verschijnsel. Op mij maakte
het veelal den indruk van meer te zijn een ver-
standskwestie dan een zaak des harten. In dien zin,
dat men bij wijze van redenering tot de over-
tuiging kwam, dat de machteloosheid der eigen goden
tegenover den God der Hollanders gebleken was.
Dus zich van de eigen goden afgekeerd — hier
en daar zelfs blijvend uit het verbanden van af-
godsbeelden of wat daarmee op één lijn staat —
en de wensche geuit om Christen te worden!

Natuurlijk, wie geloof in de „Goddelijke leiding"
in de Zending, die ziet ook in deze roerselen niet
meer alleen het vernuft van den heidenschen mensch.
God heeft hier dit middel willen beziigen om de
volken met het Evangelie in aanraking te brengen,
en het is plicht ook naar die Godstem te luisteren.

De Nederlandsche Christenheid mag zich niet
ontrekken aan den plicht, alles te doen wat in haar
vermogen is, om de velden te bezaaien, waar zoo
klaarlijklijke begeerte is om onder de beademing
van het Christendom te komen.

Want dit vergeet men niet: *indien deze animis-
tische volken niet tot het Christendom overgaan, dan
zijn ze over een kwart eeuw Mohammedaanisch*. Dat
zal het gevolg zijn, wanneer men niet geneigd blijkt
te zorgen voor Christelijke baarbeding. En eenmaal
Mohammedaan — hoe onvolkomen ook naar de
Arabier — is de moslemse zelfgenoegzaamheid
er even groote hinderpaal voor kerstening als

Arabië zelf.

Besiet men de zaak uit dit oogpunt, dan is het
klomend verklaarbaar, dat in verschillende en zeer
veelomvattende deelen der Buitenbezigtingen in de
state 10 jaren volksbewegingen naar de zending

toe zijn waar te nemen geweest, en dat er van
verschillende zijden sterk op aangedrongen is om
op die tekenen der tijden acht te geven en zich
vooral tot de Buitenbezigtingen te richten. Natuur-
lijk zijn er in zulk een omstandigheden altijd ook eenige
menschen, die hun evenwichtsoestand verliezen en
er gaan propageren op wijze, die ook anderen van
geringe stabiliteit doet wankelen. Dat geschiedt
dan van weerskanten en zoo verstaat men elander
ten slotte niet meer; ook niet als men in doodge-
voelend Hollandsch spreekt of schrijft.

Let men echter niet een nuchter verstand op de
verschijnselen in de zendingwereld in onze Oost,
dan is er alle grond om te zeggen; tegenover de
Evangelisatie op Java, het toebrengen van man-
netje voor mannetje, staat het gegronde uitsicht
op een kerstening van geheele volksstammen op
de Buitenbezigtingen.

Daarop laat de geachte schrijver dan een
kort *resumé* volgen van wat andersdenkenden,
en onder hen Dr. B. J. Esser, onze zoo ge-
leefde missionnaire predikant op Java, voor
het Javaansche *monopolie* te berde bracht, en
vervolgt dan:

Wij meenen hiermede volle recht te hebben
laten vedervaren aan het betoog van de voor-
standers eener zoo krachtig mogelijke baarbeding
van Java. Derhalve ook aan de strekking van het
boek van Dr. Esser, die zich een hunner krach-
tigste pleitbezorgers toont.

Maar is hiermee nu het einde van alle tegen-
spraak gegeven?

Wij meenen van niet. Uit den aard der zaak
stellen wij ons in dit Tijdschrift geen partij in de
speciale zijde van het vraagstuk dat Dr. Esser
behandelt, n.l. wat de plicht der Gereformeerde
Kerken is ten aanzien van haar zendingveld op
Java.

Wij willen de zaak blijven beden uit het alge-
meene oogpunt, en staan daarbij allereerst de vraag,
of de Nederlandsche Christenheid mag blijven toe-
zien bij de aangegone mathematische zekerheid, dat
binnen den leeftijd van één menschengeslacht de
heidensche volken aan den Islam ten prooi vallen.
Wie die zekerheid, met het oog op het verleden,
ontkent, verliest ten eenenmale den exceptioneelen
toestand met het oog, die geschapen is door het
optreden onzer Regering in de laatste jaren, waar-
door niet alleen het Heidendom ontredde, is
maar waardoor ook vroeger volkomen geïsoleerde
strekten uit dat isolement zijn bevrijd. Daardoor
heeft de Islam, waarvan iedere belijder een zending
is, zijn toegang gekregen in streken, die voor-
heen onbereikbaar waren.

Maar ik kan mij voorstellen, dat men dit overigens
toch zoo dringende argument ter zijde moet stellen
omdat elders, op Java, d.i. dus in het politiek-
economisch gewichtigste deel van den Archipel,
gelijke vrucht te verwachten is en men *onwettig*
is om op beide terreinen de noodige kracht te
ontloopen.

Indien dit zoo ware, dan zou mijn eindoordeel
niet twijfelachtig luiden.

Wie zich evenwel aan die verwachting overgeeft
vleit zich, vreezen wij, met een ijdele hoop. Zeker,
er valt op Java een beweging waar te nemen, die
er vroeger niet was. De algemeene ontwakning in
het Oosten heeft in de betere kringen der Javaans-
che bevolking menigvuldig gedachte doen ontstaan,
die wij op begeerte naar verandering. Maar soor-
telijke verschijnselen zijn in de Moslemse wereld
door alle tijden heen waar te nemen geweest: zeer
onlangs nog in Turkije, waar zelfs aan de Moslem-
sche Theocratie een gedachte schok werd toege-
bracht. En toch hebben al deze bewegingen *niets*
naar het Christendom toe gevoerd. Vergelekkend
wijzen geschieden is de Zending op Java zwak. In
andere deelen der Mohammedaansche wereld werkt
zij langer en krachtiger dan op Java en *overal* is
de rijke vrucht, waarop men zoo dikwijls hoopte,
uitgebleven! Ja, gansche eenmaal gekerstende stre-
ken zijn Mohammedaans geworden en alle pogingen
om het verloren terrein te herwinnen, zijn vrucht-
eloos gebleken.

Moet dit niet tot meerder nadenken stemmen?
Toch wil hiermee allermint gezeid zijn, dat men
de Mohammedanenzending nu maar moet laten loopen
om zich tot de Heidenen te wenden.

Allereerst toch zou men daarmee het Evangeli-
satieveld eigenwillig ter zijde stellen. Het *gehoogen*
men aanzien der Mohammedanen geen wijzen
worden, ook onder hen moet de getuigenis van het
Kruis worden gehoord.

Dat is ook noodig voor het slagen der Heiden-
zending zelf. Een Heidenzending die niet gepaard
zou gaan met een prediking om, er de nabijwonende
Mohammedanen, zou gevaar loopen de snauw later
kracht te zien verslappen, en haar invloed op de
Heidenen zou er door vermindern. Nooit dus is
door hen, die vooral op de Heidenzending den
nadruk legden, bedoeld dat Java, of eenige Moha-
medanenzending, elders in ons Indië, zou moeten
worden prijgegeven of veronachtzaamd ter wille
van de missie onder de Heidenen.

Maar wel is door hen betoogd, dat de Heiden-
zending behoefte had aan *spoed*, terwijl voor de
Mohammedanen, op grond van de *ervaringen* elders,
die *spoed* niet kon worden bepleit. Van zending-
standpunt heilen kan men, zoover menschelijke
kennis reikt, zeggen, dat de toestand op Java in
de eerstkomende 25 jaren *weinig* verandering zal
ondergaan, ongeacht of men de beschikbare komende
nieuwe krachten daar aanwendt of ze tot de Hei-
denen eendt. Daarentegen valt aan den anderen
kant met vrij groote stelligheid te voorspellen, dat
de animistische Heidenen, als men re aan hun lot
moet overlaten, in datzelfde tijdvak voor den Islam
gewonnen zullen worden. En dan zal onder hen de
Zending even moeilijk zijn als ze thans op Java is.

Want niet van de meerdere of mindere mate
van Moslemse leevstijfheid of getrouwe naleving
van de Mohammedaansche plichten hangt de tegen-
stand van den Islam af, maar eeniglijk en alleen
van het besef zijner belijders tot de groote Islami-
sche gemeenschap te behooren.

Daarop stult overal de overgang in massa tot
het Christendom af.